

11.3 Leven in Schoonebeek

Zandstrooien

Inhoud

Inhoud	1
De historie van zandstrooien	1
Zandstrooien in Schoonebeek	1
Zandstrooien in de Brabantse Kempen	6
Zandstrooien in Noordbarge	7

De historie van zandstrooien

In Drenthe en Twente bestonden de vloeren van de woonkeuken voorheen uit leem, Bentheimer zandsteen of plavuizen. Met fijn zand werd door de boerin eens per week – meestal op zaterdag – middels het strooien van een zandtapijt een versiering aangebracht op de kale vloer. Omdat in de boerderij oorspronkelijk portalen en gangen ontbraken, werd vuil van het erf of het bedrijfsgedeelte naar binnen gelopen. In het oosten van het land, waar tot in de twintigste eeuw nog het losse hoes voorkwam, was dit probleem extra groot. In zo'n boerderij was er geen scheidingsmuur tussen het woonhuis en het bedrijfsgedeelte. Er was een goedkope en doelmatige manier gevonden om de vloer enigszins schoon te houden. Er werd regelmatig met wit zand gestrooid. Afhankelijk van de kunstzinnige aanleg van de boerin werden complete zandtapijten met diverse motieven gestrooid: lijnen, korenaren, bloemen en bladeren. Voor het strooien werd vaak gebruik gemaakt van een papieren puntzakje, dat 'kladdegie' werd genoemd. Het vermoeden bestaat dat het zandstrooien in de zeventiende eeuw in de lage landen is geïntroduceerd door de Spanjaarden. In Spanje strooide men gekleurd zand.

(bron: www.agriwiki.nl/wiki/Vloer, lemma 'vloer')

Zandstrooien in Schoonebeek

Het zand dat in Schoonebeek werd gebruikt is gewassen rivierzand uit de welput op het boerenerf. Eén keer per jaar werd die schoongemaakt, waarna de zandbodem eruit werd gehaald. De boerin bewaarde het gedroogde zand in een bakje. In Schoonebeek werd het zandstrooien tot ver in de twintigste eeuw nog altijd bedreven door Zwaantje Hans. Zij werd op 1 mei 1902 in Schoonebeek geboren als dochter van Jan Hans en Henderika Lamberts. De voorouderlijke boerderij had huisnr. A85, het huidige adres Burgemeester Norbruislaan 5-9. Ze bleef haar hele leven vrijgezel en woonde met haar zwager Albert Stokman en zuster

Hilligje Hans op de boerderij van haar ouders. Op 13 juli 1977 overleed Zwaantje Hans en haar zwager verkocht op 16 mei 1978 aan de “Stichting De Spiker” de boerderij van zijn voorouders, die werd ingericht en verbouwd tot de tegenwoordige museumboerderij Zwaantje Hans-Stokman’s Hof. Alle meubilair, huisraad, antiek en andere lichamelijke goederen aanwezig in de keuken (waarin een zandtapijt ligt) werden meeverkocht.

Voor het trekken van meervoudige lijnen gebruikte Zwaantje Hans een zogenaamd ‘*rangelbriefje*’, dat bestond uit een stevig stuk papier dat tot een waaier was gevouwen. De rest van de figuren strooide ze uit losse hand en werden met de vingers gevormd. Symmetrie gaf rust in het ontwerp. Langs de meubelen werden vaak een eenvoudig lijnenspel getrokken met een geschubte rand. In het midden van ruimte, rondom de tafel, werd een uitgebreid tableau van diverse motieven gecreëerd.

Met de komst van de kokosmat na de Tweede Wereldoorlog verdween het zandstrooien. Ook in Staphorst strooiden de bewoners van de boerderijen tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw zand op de vloer, eveneens met als doel het schoonschuren van de met modder en mest besmeurde klompen van de boer. In Staphorst werden echter geen versieringen aangebracht in het zandtapijt, zoals dat wel in Schoonebeek het geval was. (bron: Klein, R., ‘*Zandstrooister ijvert voor behoud volkskunst*’, in: Reformatorisch Dagblad, september 2017)

Strooien van een zandtapijt door Zwaantje Hans in de voorouderlijke boederij Oud-Schoonebeek A85 of het huidige adres Burgemeester Osselaan 5-9, waarbij lijnen werden getrokken met een zogenaamd 'rangelbriefje' en verder de figuren met de hand werden gestrooid en gevormd.

(bron: Fotocollectie Stichting Historisch Boederijen Onderzoek, nrs. 4318-4329, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort)

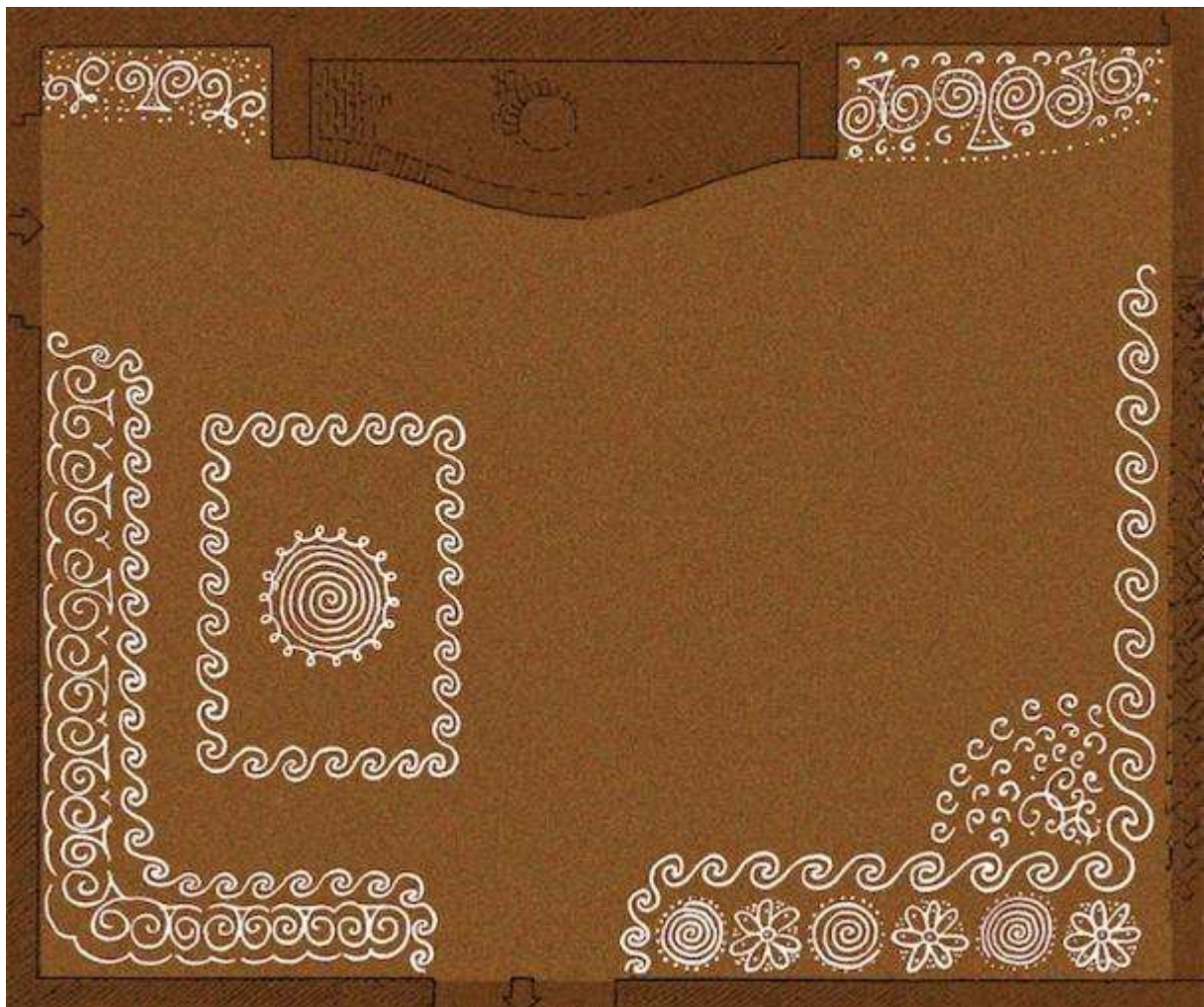
5

Zandstrooien in de Brabantse Kempen

In de Brabantse Kempen werd het zandstrooien veelvuldig toegepast in de boerenhuizen, om dezelfde redenen als in Schoonebeek, namelijk schoonheid. Door Dr. J Weyns is in het midden van de twintigste eeuw een uitgebreid onderzoek gedaan naar de Kempense zandtekeningen. Voor het maken van de tekeningen werd gebruik gemaakt van een potje met tuit, een papieren puntzakje waarvan de punt was afgesneden, een koffiepot of uit de losse hand. De motieven waren echter wel wezenlijk anders dan die in Schoonebeek. In de Kempen zag men spiralen, lusvormige krullen, cirkels, golfmotieven, wevende dubbellussen en toverknopen.

(bron: Weyns, Dr. J., '*Kempische zandtekeningen*'; <http://traditionelezandtekeningen.yolasite.com>)

Zandstrooien in Noordbarg

De Weerdinger hoofdonderwijzer Henderikus Tebbe Buiskool (1881-1956) schreef diverse artikelen over met name de geschiedenis van Zuidoost-Drenthe, die het midden hielden tussen een literaire schets en een historisch opstel. Hij speelde een belangrijke rol bij de totstandkoming van de Oudheidkamer 'De Hondsrug' in Emmen, was correspondent en bestuurslid van het Drents Museum en oprichter van de Drentse Vereniging 't Aol Volk. Hij schreef o.a. in *'Het Noorder Land'*, het maandblad van de Stichting Saxo-Frisia, over het zandstrooien als een verdwenen volkskunst: *'Vroeger vond men op het erf van elke Drentsche boerderij, gewoonlijk bij het stookhok maar ook wel bij boomen of andere geschikte plaatsen, een zandhut als bergplaats van wit keukenzand. Met dit witte zand werd elken dag de leemen keukenvloer bestrooid. Want evenals de dorschvloer, de deel, bestond ook de keukenvloer uit leem . . . Elken morgen "nao 't wark" werd de keuken besprenkeld met water uit de houten drinknap (de bol) of waschblik en daarna geveegd. "Stoeven" werd door het besprekelen voorkomen. Op het motblikje werd het keukenveegsel op de "motbult" (mesthoop) gebracht, waar ook de asch en het straatveegsel werd gedeponeerd.*

Het zandstrooien was een kunst die door meisjes na den schooltijd moest worden geleerd. Het witte zand diende zoo gelijkmatig mogelijk den vloer te bedekken. Onder de stoelen die op een rij tegen het beschot waren geplaatst, mocht geen zand worden gestrooid. Op ongeveer twee decimeter vóór de stoelen werd met een handveger een lijnrechte scheiding aangebracht. Uit een houten zandbakje nam de jonge keukenprinses nu een handvol fijn zand, in een oude koekenpan op de haardplaat gedroogd. Met de rechterhand werd nu voor de stoelen en "kamnetten" een meandelijn gestrooid: een sierkronkellijn met overal gelijke bochten, terwijl in elke bocht een stipje zand kwam ter grootte van een hemdsknoopje . . . Was 's morgens door het komen en gaan van eigen volk en anderen het keurig gestrooide zand weer "verloopen", dan werden 's middags als er "vesiet" werd verwacht, deze plekjes opnieuw bestrooid, zoodat bij ontvangst de keuken het keurig aanzien van 's morgens herkrege had. Onder de tafel was het "Welkom!" gestrooid.

Wanneer 's winters bij strenge vorst het zand in de zandhut bevroor, werd het met een bijl los gekapt en bij het haardvuur ontdooid. Het bleef dan echter klontering en was minder geschikt voor strooien. Vele boerinnen brachten daarom voor den winter een hoeveelheid vloerzand in den kelder of op een andere vorstvrije plaats.

Door de invoering van de Woningwet verdwenen vele leemen vloeren en werden vervangen door houten vloeren of blauw en roode vloeren. Vaak zag men voor en ter weerszijden van de haardplaat een strook van 1½ tot 2 meter belegd met roode vloeren omdat het leem daar vaak afbrokkelde.

De kunst van zandstrooien stond vooral in Schoonebeek, Vlieghuis en Weierswold op hoogen trap en verschillende boerendochters gingen zich daar in de kunst van strooien bekwamen. Wij waren meerdere malen in de gelegenheid een boerendochter met kunstvaardige hand een zandtapijt te zien strooien.

In het Zuidenveld is het inzonderheid mej. E. Huizing te Noordbarg, die ook buiten de enge begrenzing van haar eigen dorpje vermaardheid heeft verworven in de kunst van zinvol zandstrooien.'

(bron: Buiskool, H.T., 'Een verdwenen volkskunst', in: *'Het Noorder Land. Maandblad van Stichting Saxo-Frisia'*, p. 65-66, december 1942)

Bij mejuffrouw E. Huizing gaat het om Engelina Jantina Huizing, de op 26 april 1911 in Noordbarge geboren dochter van landbouwer Albert Huizing en Lammehien Dekker. Haar grootvader Hendrik Huizing was van 1887-1919 raadslid voor de Liberale Staatspartij in Emmen. Tussen 1896-1919 was hij wethouder van financiën en lange tijd loco-burgemeester. Van 1902-1919 was hij lid van de Provinciale Staten van Drenthe. Engelen Huizing huwde met Hinderikus Lambers en overleed op 3 april 1963 in Marrum (Ferwerderadeel). Haar man werd op 3 september 1910 in Noordbarge geboren als zoon van houthandelaar Albert Lambers en Jantien Joling. Tijdens een rondleiding van de pers in juni 1930 aan Emmen werd ook een bezoek gebracht aan Noordbarge, waar Engelen Huizing een demonstratie van zandstrooien gaf. In de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 13 juni 1930 lezen we: 'Een bijzonder woord

van lof verdient thans nog Mej. E. Huizing, die ons een demonstratie gaf in zandstrooien, geheel naar eigen patroon uitgevoerd.'

In juni 1949 brachten Vlaamse schrijvers een bezoek aan Drenthe en bezochten o.a.

Schoonebeek, aldus de Provinciale Drentsche en Asser Courant van 15 juni 1949: 'Hierna werd o.a. in Schoonebeek de mooie oude Saksische boerderijen bezichtigd. In de boerderij van de familie Stokman werd een demonstratie van het vroegere zandstrooien gegeven, wat aller bewondering had.'

Zandstrooien in een sierpatroon op een plavuizenvloer in het Openluchtmuseum in Arnhem. (bron: fotoarchief Bureau Helsdingen, Vianen)

